

VOL 4. ISSUE 9

JOURNAL OF CONTEMPORARY WORLD STUDIES

zenodo

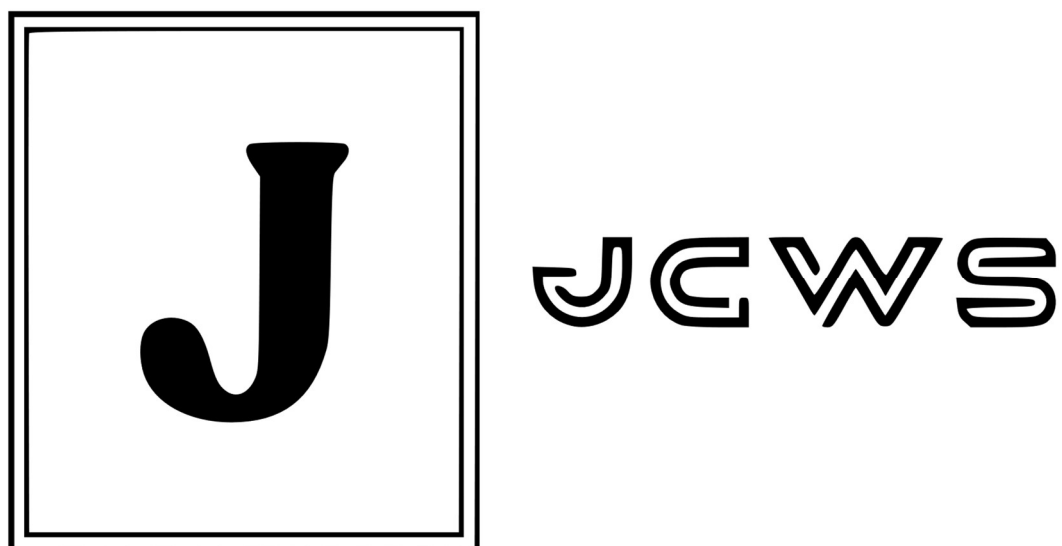
OpenAIRE | **EXPLORE**

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

**ISSN:
3030-3311**

VOLUME | 4 ISSUE | 9 | APRIL | 2026

TURIZM IQTISODIYOTI: O‘ZBEKISTONNING MILLIY IQTISODIY TIZIMDAGI RAQOBATBARDOSHLIGI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI

Turakulova Orasta Ulugbekovna

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Jizzax filiali

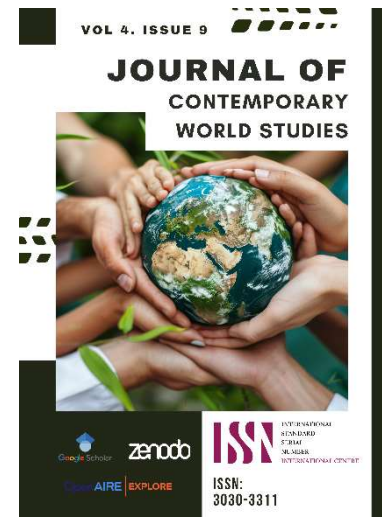
e-mail: turakulovaorasta@gmail.com

ANNOTATION:

Mazkur maqolada O‘zbekiston turizm industriyasining milliy iqtisodiyot transformatsiyasidagi o‘rni, global va mintaqaviy turistik bozorlarda mamlakatning raqobatbardoshlik pozitsiyalari makroiqtisodiy omillar asosida batafsil tahlil qilinadi. Tadqiqotda mamlakatning raqobatbardoshlik ustunliklari, sohaviy diversifikatsiya darajasi, logistika va infratuzilmaviy cheklovlar hamda mavsumiy tebranishlarning iqtisodiy samaradorlikka ta’siri o‘rganilgan. Shuningdek, xalqaro indeks ko‘rsatkichlarini yaxshilash, milliy turistik mahsulotni brend darajasiga ko‘tarish va sohaga innovatsion raqamli texnologiyalarni (Smart-tourism) integratsiya qilish bo‘yicha istiqbolli strategik yo‘nalishlar ishlab chiqilgan.

KEYWORDS:

turizm iqtisodiyoti, xalqaro raqobatbardoshlik, makroiqtisodiy drayver, TTDI indeksi, infratuzilmaviy cheklovlar, mavsumiylik omili, turizm diversifikatsiyasi, raqamli turizm, investitsion jozibadorlik.

April 28, 2026,

Published Date:

April 30, 2026

Journal Website:

<https://d-prensa.com/index.php/jcws/>

License

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Kirish

Globalashuv va raqamli transformatsiya davrida xalqaro turizm nafaqat ijtimoiy-madaniy fenomen, balki dunyo iqtisodiyotining eng jadal rivojlanayotgan, yuqori rentabelli va qamrovdor tarmoqlaridan biriga aylandi. Iqtisodiy nazariyada turizm multiplikator samarasi eng yuqori bo'lgan soha sifatida baholanadi. Sababi, turistik xizmatlarga bo'lgan talabning o'sishi iqtisodiyotning turdosh tarmoqlari — transport, umumiy ovqatlanish, mehmonxona xo'jaligi, xizmat ko'rsatish, qurilish va milliy hunarmandchilik kabi 30 dan ortiq yo'nalishlar rivojlanishiga kuchli turtki beradi. Xorijiy valyuta tushumlarini ko'paytirish, to'lov balansi barqarorligini ta'minlash va eng muhimi, hududlarda yangi ish o'rinlarini yaratish orqali aholi farovonligini oshirishda turizm iqtisodiyoti strategik ahamiyat kasb etadi.

Buyuk Ipak yo'lining chorrahasida joylashgan O'zbekiston o'zining qulay geoiqtisodiy mavqei va betakror madaniy-tarixiy merosi bilan Markaziy Osiyo mintaqasida ulkan turistik salohiyatga ega mamlakat hisoblanadi. So'nggi yillarda respublikada iqtisodiyotni liberallashtirish va tashqi dunyoga ochiqlik siyosati doirasida turizm sohasini iqtisodiy o'sishning lokomotiviga aylantirish bo'yicha tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq, jahon bozorida turistik xizmatlar taklifining ortib borishi va raqobat kurashining keskinlashuvi sharoitida faqatgina tabiiy-tarixiy resurslarga tayanib qolish sohaning barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlay olmaydi. Bugungi kunda milliy turistik mahsulotning xalqaro raqobatbardoshligini baholash, sohaning iqtisodiy mexanizmini tahlil qilish va mavjud tizimli muammolarni bartaraf etishning ilmiy asoslangan yo'llarini izlash nihoyatda dolzarbdir.

Asosiy qism

Mamlakatning xalqaro turizm bozoridagi mavqei va raqobatbardoshligi ko'plab omillar tizimidan tarkib topadi. Jahon iqtisodiy forumi (WEF) tomonidan muntazam e'lon qilinadigan Turizm va sayohatni rivojlantirish indeksi (TTDI) ushbu raqobatbardoshlikni baholovchi eng nufuzli xalqaro mezon hisoblanadi. Ushbu indeks doirasida olib borilgan tahlillar O'zbekistonning xalqaro maydonda bir qator mustahkam va o'ziga xos raqobatbardosh ustunliklarga ega ekanligini ko'rsatadi.

Birinchi navbatda, narxlar raqobatbardoshligi (Price competitiveness) bo'yicha O'zbekiston dunyodagi eng jozibador mamlakatlar sirasiga kiradi. Yashash, ichki transport, umumiy ovqatlanish va madaniy ob'ektlarga tashrif buyurish xarajatlarining Yevropa, Yaqin Sharq va Janubi-Sharqiy Osiyoning rivojlangan turistik markazlariga nisbatan sezilarli darajada arzonligi xorijiy sayyohlar uchun yuqori iste'mol qiymatini yaratadi.

Ikkinchidan, mamlakatdagi ijtimoiy-siyosiy barqarorlik va xavfsizlik darajasining yuqoriligi xalqaro reytinglarda alohida e'tirof etib kelinmoqda. Sayyohlar uchun jinoyatchilik darajasi past bo'lgan va tungi vaqtda ham erkin harakatlanish imkoniyati mavjud bo'lgan xavfsiz muhit turistik oqimni shakllantiruvchi eng birlamchi ruhiy va iqtisodiy omildir.

Uchinchidan, davlat tomonidan viza siyosatining keskin liberallashtirilishi natijasida dunyoning 90 dan ortiq mamlakatlari fuqarolari uchun vizasiz rejim joriy etildi, ko'plab davlatlar uchun esa elektron viza olish tizimi soddalashtirildi. Bu ma'muriy to'siqlarni minimallashtirib, sayyohlarning mamlakatga kirish xarajatlari va vaqtini tejash imkonini berdi.

To'rtinchidan va eng asosiysi — bu betakror tarixiy-arxitekturaviy resurs bazasidir. YuNESKOning Butunjahon

madaniy merosi ro'yxatidan joy olgan Samarqand, Buxoro, Xiva va Shahrisabz shaharlari milliy brendning asosi hisoblanadi. Bu obidalar iqtisodiy nuqtai nazardan uzoq muddatli va tugamaydigan renta manbai bo'lib, ulardan to'g'ri va samarali foydalanish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Milliy Turizm Iqtisodiyotidagi Tizimli Muammolar va Cheklovlar

Yuqoridagi ijobiy omillar va o'sish sur'atlariga qaramay, O'zbekiston turizm industriyasining to'liq quvvat bilan ishlashiga va xalqaro raqobatda yetakchi o'rinlarga chiqishiga to'sqinlik qilayotgan bir qator jiddiy iqtisodiy va infratuzilmaviy muammolar mavjud.

1. Transport-logistika zanjiridagi uzilishlar va yuqori transport xarajatlari

O'zbekiston dengiz yo'llaridan uzoqda, quruqlik ichkarisida joylashgan (double land-locked) davlat bo'lganligi sababli, xorijiy sayyohlarni jalb qilishda aviatsiya transporti hal qiluvchi rol o'ynaydi. Biroq, milliy aviatsiya bozorida raqobat muhitining yetarlicha shakllanmagani, xorijiy loyukostlar (arzon aviakompaniyalar) uchun havo makoni va aeroportlar infratuzilmasining to'liq ochilmagani oqibatida O'zbekistonga uchib kelish va ketish aviachiptalari narxi qo'shni davlatlarga nisbatan qimmatligicha qolmoqda. Shuningdek, ichki transport tizimida, xususan, shaharlararo qatnovchi "Afrosiyob" yuqori tezlikdagi poezdlariga mavsum paytida chiptalar tanqisligi sun'iy ravishda turistik oqimning harakatini cheklab qo'ymoqda.

2. Mavsumiylik omili va undan kelib chiqadigan iqtisodiy yo'qotishlar

O'zbekiston turizmi aniq ifodalangan mavsumiy xususiyatga ega. Asosiy sayyohlar oqimi bahor va kuz oylariga to'g'ri keladi. Yozgi jazirama va qishki sovuq davrida turistik talabning keskin kamayishi oqibatida

mehmonxonalar, restoranlar va transport vositalarining quvvatlaridan to'liq foydalanilmaydi. Bu esa soha korxonalarining yillik rentabelligini pasaytiradi, investitsiyalarning o'zini oqlash muddatini uzaytiradi va mavsumiy ishsizlik darajasini oshiradi. Kapital aylanmasining bunday notekisligi xususiy sektorning sohaga yirik uzoq muddatli investitsiyalar kiritishini sekinlashtiradi.

3. Servis sifati va inson kapitalining yetishmasligi

Zamonaviy turizm iqtisodiyotida xizmat ko'rsatish sifati (servis) moddiy aktivlardan ko'ra muhimroq raqobat ustunligi hisoblanadi. Respublikamizda xalqaro mehmonxona menejmenti, zamonaviy marketing va xorijiy tillarni (ayniqsa, Yevropa va Sharqiy Osiyo tillarini) mukammal biladigan professional kadrlar, gid-tarjimonlar va xizmat ko'rsatuvchi xodimlar taqchilligi seziladi. Bu esa xizmat ko'rsatish sifati va undan olinadigan daromad hajmining xalqaro standartlardan orqada qolishiga sabab bo'lmoqda.

Raqobatbardoshlikni Oshirish va Barqaror O'sishni Ta'minlash Strategiyalari

O'zbekistonning jahon sayyohlik bozoridagi ulushini oshirish va iqtisodiy samaradorlikka erishish uchun faqat ekstensiv o'sish emas, balki sifat va innovatsiyalarga asoslangan intensiv rivojlanish modeliga o'tish zarur.

Turistik mahsulotlarni diversifikatsiya qilish

Mavsumiylik salbiy ta'sirini yumshatish uchun an'anaviy madaniy-tarixiy turizm doirasidan chiqib, yangi turistik yo'nalishlarni rivojlantirish lozim:

- **Ziyorat turizmi:** Islom olami va boshqa madaniyatlar vakillari uchun buyuk allomalar ziyoratgohlarini yagona majmua sifatida targ'ib qilish;
- **Eko va Agroturizm:** Mamlakatning tog'li va cho'l hududlarida, qishloq joylarida

tabiat qo'ynidagi dam olish maskanlarini yaratish orqali yozgi va qishki mavsumlarda ham sayyohlar oqimini ta'minlash;

- **MICE-turizm (Ishbilarmonlik turizmi):** Yirik xalqaro konferensiyalar, forumlar va ko'rgazmalarni tashkil etish orqali yuqori daromad keltiruvchi ishbilarmon sayyohlarni jalb qilish.

Raqamli texnologiyalar va Smart-Tourism konsepsiyasini joriy etish

Zamonaviy iqtisodiyotda axborot texnologiyalari raqobat kurashining bosh qurolidir. Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) tahlili yordamida xorijiy sayyohlarning qiziqishlari, xarajatlari va harakatlanish yo'nalishlarini prognoz qilish mumkin. Barcha turistik xizmatlarni (chipta sotib olish, mehmonxona band qilish, transport, audiogidlar) yagona raqamli platformalarga integratsiya qilish sayyohlarga qulaylik yaratish bilan birga, sohadagi yashirin iqtisodiyot ulushini kamaytiradi va soliq tushumlarini oshiradi.

Aviatsiya bozorini deregulyatsiya qilish va infratuzilmani modernizatsiyalash

Transport sohasida monopoliyadan voz kechib, haqiqiy raqobat muhitini yaratish, mahalliy xususiy aviakompaniyalarni qo'llab-quvvatlash va xalqaro arzon aviatashuvchilar uchun jozibador sharoitlar taqdim etish zarur. Bu aviachiptalar narxini arzonlashtiradi va mamlakatning geografik jihatdan uzoqlikdagi maqsadli bozorlar (Yevropa, Janubiy Koreya, Yaponiya) uchun ochiqlikini keskin oshiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, turizm iqtisodiyoti O'zbekiston uchun milliy xo'jalikni diversifikatsiya qilish, hududlarni mutanosib rivojlantirish va kambag'allikni qisqartirishda beqiyos imkoniyatlar oynasi hisoblanadi. Mamlakatning tabiiy, tarixiy va madaniy resurslari raqobatbardoshlikning mustahkam

poydevori bo'la oladi, biroq undan samarali foydalanish uchun zamonaviy bozor mexanizmlari, rivojlangan infratuzilma va yuqori sifatli servis talab etiladi. Maqolada ko'rsatib o'tilgan tizimli muammolarni hal etish, sohani raqamlashtirish va xizmatlar turini ko'paytirish orqali O'zbekiston yaqin kelajakda nafaqat mintaqaviy, balki jahon miqyosidagi yirik va raqobatbardosh turistik markazlardan biriga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligining tarmoqlar bo'yicha iqtisodiy hisobotlari va statistik to'plamlari.
2. World Economic Forum. (2024). The Travel & Tourism Development Index 2024: Insights and Rankings. Geneva: WEF.
3. Alieva M. T., Umarov R. K. (2022). Turizm iqtisodiyoti va menejmenti. Oliy o'quv yurtlari uchun darslik. Toshkent: "Iqtisod-Moliya".
4. Papatheodorou, A. (2021). Tourism Economics: Concepts and Practices. Oxford University Press.
5. Hall, C. M., & Page, S. J. (2020). The Geography of Tourism and Recreation: Environment, Place and Space. 5th Edition, Routledge.